

Predviđanje ksenofobije kod studenata s pomoću njihovih vrijednosti, samopoštovanja i mračne trijade

Klašterka, Val Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:485279>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija

DIPLOMSKI RAD

Val Ivan Klašterka

PREDVIĐANJE KSENOFOBIE KOD STUDENATA S POMOĆU NJIHOVIH VRIJEDNOSTI, SAMOPOŠTOVANJA I MRAČNE TRIJADE

Mentor: izv. prof. dr. sc. Miroslav Rajter

Zagreb, prosinac 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

VAL IVAN KLAŠTERKA

**PREDVIĐANJE KSENOFOBIE KOD
STUDENATA S POMOĆU NJIHOVIH
VRIJEDNOSTI, SAMOPOŠTOVANJA I
MRAČNE TRIJADE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Miroslav Rajter

Zagreb, 2024

Sažetak

Cilj ovoga istraživanja bio je provjeriti odnose samopoštovanja, mračne trijade i osobnih vrijednosti sa ksenofobijom te provjeriti mogućnost predviđanja pojave ksenofobije na temelju opisanih konstrukata. Istraživanje je provedeno na daljinu (*online*) i u njemu je sudjelovalo 199 studenata Sveučilišta u Zagrebu različitih sastavnica s područja cijele Hrvatske, od kojih je 152 ženskoga spola. Sudionici su prikupljeni s pomoću društvenih mreža i popisa primatelja (*mailing* lista), na kojima je bila podijeljena poveznica do upitnika. Kao mjera ksenofobije korišten je upitnik ksenofobije, kao skala samopoštovanja korištena je Rosenbergova skala samopoštovanja, kao mjera osobnih vrijednosti korišten je prikaz osobnih vrijednosti, a kao mjera mračne trijade korišten je kratki upitnik mračne trijade. Rezultati su pokazali pozitivnu povezanost mračne trijade i ksenofobije, kao i vrijednosti konformizma i tradicije sa ksenofobijom. Negativna povezanost pronađena je između univerzalizma i ksenofobije. Samopoštovanje i vrijednost dobrohotnosti i sigurnosti nisu bile povezane sa ksenofobijom. Istraživanjem je utvrđeno da su makijavelizam te vrijednosti univerzalizma i tradicije prediktori ksenofobije. Regresijskom analizom samopoštovanja, mračne trijade i osobnih vrijednosti univerzalizma, dobrohotnosti, tradicije, konformizma i sigurnosti kao prediktora ksenofobije, pokazalo se da je najizraženiji prediktor osobna vrijednost tradicije i univerzalizma uz makijavelizam od mračne trijade.

Ključne riječi: ksenofobija, mračna trijada, samopoštovanje, osobne vrijednosti

Abstract

The purpose of this study was to examine the relationship of self-esteem, the dark triad and personal values with xenophobia and to examine the possibility of predicting the occurrence of xenophobia based on the described constructs. The study was conducted online, and a sample of 199 students from all over Croatia attending the University of Zagreb's various departments participated in it, of which 152 were female. Participants were collected with the help of social networks and mailing lists, where a link to the questionnaire was distributed. The following instruments were used: Xenophobia scale, Rosenberg Self-Esteem Scale, Short Dark Triad scale and Portrait values questionnaire. The results showed a positive correlation between the dark triad and xenophobia, as well as the values of conformity and tradition with xenophobia. A negative correlation was found between universalism and xenophobia. Self-esteem and the values of benevolence and security were not related to xenophobia. This paper found that machiavellianism and the values of universalism and tradition are predictors of xenophobia. The regression analysis of self-esteem, the dark triad and personal values: universalism, benevolence, tradition, conformity and security as predictors of xenophobia, showed that the most pronounced predictor is, tradition along with universalism and machiavellianism.

Keywords: xenophobia, the dark triad, self-esteem, personal values

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1 Samopoštovanje	5
1.2 Mračna trijada	6
1.2.1 Narcizam	7
1.2.2 Makijavelizam	7
1.2.3 Psihopatija	8
1.3 Vrijednosti	8
1.3.1. Nezavisnost	9
1.3.2. Poticaj	9
1.3.3. Hedonizam	10
1.3.4. Postignuće	10
1.3.5. Moć	10
1.3.6. Sigurnost	10
1.3.7. Konformizam	10
1.3.8. Tradicija	11
1.3.9. Dobrohotnost	11
1.3.10. Univerzalizam	11
1.4. Međupovezanost konstrukata	12
2. Cilj i problemi	14
3. Metoda	15
3.1. Sudionici	15
3.2. Instrumenti	16
3.2.1. Kratki upitnik mračne trijade	16
3.2.2. Rosenbergova skala samopoštovanja	17
3.2.3. Prikaz osobnih vrijednosti	17
3.2.4. Hjermovega skala ksenofobije	18

3.3. Postupak.....	18
4. Rezultati i rasprava	19
4.1. Rasprava.....	23
4.2. Važnost i ograničenja.....	25
5. Zaključak.....	26
6. Popis literature	26

1. Uvod

“Rimljani, Goti... Rimo-Goti... ili kako god već nazivate vaše vrlo carstvo ovih dana... Na što pomislite kada izgovorite ime vašeg carstva? Koje osjećaje i vrline ono probudi u vama, kada vas netko oslovi tim imenom? Kakve vas vrijednosti povezuju čvrstim nitima? Jeste li u tom brlogu jednaki ili u njemu postoje oni jednakiji od drugih? Što je to što vas veže u jednu zajednicu? Vi sami? Ili nešto drugo? Netko drugi?” (Shakespeare, 1594, (Gerić, 2018)).

Kratki ulomak iz svevremenskoga djela *Tit Andronik* Williama Shakespearea govori o nasilnom susretu dviju kultura, gotske i rimske, te premda ih inicijalno u djelu odvaja i postavlja kao polaritete, pred kraj ruši granice koje su ih odvajale. Pokazuje nam da oba naroda čine monstruoza nasilja jedni nad drugima varirajući razlog osвете, tradicije ili časti. Prisutnost Gota u Rimu tjera čitatelja da preispituje koliko je zapravo civilizirano rimsko društvo naspram barbarskoga, gotskog (Gregg, 2010). Njihova je rasistička mržnja obostrana, pervazivna te obojana protuimigrantskim strahom. Prema tome, barbarizam nije uvozna vrlina, već nešto što se širi iz središta nekoga carstva u svijet (Gomes, 2019). Sve u svemu, djelo je svojevrsna refleksija današnjega doba jer govori o anksioznoj zabrinutosti zbog otvaranja granica i međusobnoj hostilnosti (Gomes, 2019). Danas se nalazimo usred migrantske krize koja je svoj početak i uzmah imala 2015. godine kada je, procjenjuje se, oko milijun ljudi prešlo Sredozemno more i riskiralo svoj život u potrazi za sigurnim domom (Quinn, 2016).

Podaci prema Cummings i suradnici (2015) pokazuju da su razlozi zbog kojih izbjeglice i ekonomski migranti odlaze na opasan put za Europu vrlo slični i u suštini radi se o potrebi za sigurnim životnim prilikama. Tri glavne rute migracije u Europu su središnja mediteranska, istočna mediteranska i zapadna balkanska te je važno napomenuti da je putanju migranta, i konačnu destinaciju, teško predvidjeti jer na putu do svojega cilja ostaju u nekoj zemlji po nekoliko godina ili se vraćaju u matičnu zemlju zbog promjena okolnosti. Prema Münz (2007), Europa je demografski stara i jako dugo živi te posljedično tome smanjuje se populacija domaćega stanovništva te radno sposobnih. Upravo zato nastaje potreba za radnicima srednje i visoke vještine, no još više za radnicima poslova tzv. niske vještine. Isti autori tvrde da će zato sve zemlje Europe postati ili ostati otvorene za migrante. Uz ekonomsku i osobnu dobrobit, važni su čimbenici migracije kulturne i socijalne prirode. Naime, podaci pokazuju da s vremenom dolazi do nastanka samoodržavajuće kulture

migracije zbog razvitka transnacionalnih mreža informacija te mreža krijumčarenja (Cummings i sur. 2015). Socijalni krug također ima veliki učinak na motivaciji pojedinca za migraciju te se bazira na obiteljskom odnosu, religiji ili nacionalnosti. Često takvi migranti polaze na put da bi mogli odgovarajuće opskrbiti svoju obitelj. Konačno, odluka o migraciji može biti temeljena na naglim promjenama u zemlji poput revolucije, međutim može isto tako biti temeljena ne dugoročnim promjenama poput ekonomskih prilika u drugim zemljama (Cummings i sur., 2015).

Prema podacima MUP-a, u 2023. godini izdano je gotovo 172.499 dozvola za boravak i rad od kojih je gotovo $\frac{1}{4}$ u Zagrebu. Od ukupnoga broja dozvola neeuropskim migrantima izdano je 63.935 dozvola. Kao posljedica toga povećava se interakcija između domaćega i stranoga stanovništva, koja može biti izazovna. Prema Scheffer (2011), prilikom dolaska migranata u novu državu postoji ciklus interetničkih odnosa koji se odvija u tri koraka: izbjegavanje, sukob i prilagodba. Izbjegavanje se odnosi na tendenciju držanja za sebe i svojevrsnu izolaciju migranata od ostatka društva, djelomično zbog osjećaja nepripadanja i osjećaja da ih drugi izbjegavaju. U drugom se koraku migranti i njihova djeca nastoje uklopiti u društvo te pronaći svoje mjesto pod suncem, što dovodi do sukoba i rivalstva. Konačno, u zadnjem koraku postavlja se pitanje mogu li svi živjeti zajedno u harmoniji te ako odgovor bude potvrđan, dovodi do integracije u društvo. Radikalizacija ksenofobije u hostilnost prema strancima koji su druge kulture ugrožava ne samo sklad multikulturalnih odnosa država već i kreiranje kozmopolitskoga društva (Sanchez-Mazas i Licata 2015). Također, autori Sanchez-Mazas i Licata napominju da se novija istraživanja bave protuimigrantskim stavovima iz raznih kutova pritom odražavajući složenost migracijskih pitanja kojima se pristupa s velikim nizom ciljeva u kontekstu suvremene globalizacije.

Konsenzus autora je da stavovi imaju tri komponente: kognitivnu, ponašajnu i emocionalnu. Kognitivna komponenta uključuje specifične misli i vjerovanja o objektu stava; emocionalna komponenta sastoji se od osjećaja i emocija koje se asociraju s objektom stava, dok se ponašajna može opisati kao asocijacija uz prošlost sa stavom objekta ili namjera akcije prema objektu stava (Esses i sur., 2002). Iz literature o stavovima, Fiske (2000) tvrdi da je relacija stav-ponašanje ovisna o prirodi samoga stava-stereotipi i predrasude (snaga, koherencija i dostupnost stava), prirodi osobe (sklonost pridržavanja normama, kroničnim motivacijama, vrijednosti) te o prirodi konteksta (socijalne uloge, norme, odnosi). U suvremenom se svijetu ljudi bez predrasuda i s predrasudama razlikuju u suptilnim notama kojima pokazuju tihe oblike predrasuda. S obzirom na to, klasificiraju se tri teorije suptilnih

predrasuda: 1. moderni ili simbolički rasizam koji se temelji na političkim uvjerenjima protiv manjina; 2. ambivalentni rasizam koji istovremeno sadrži uvjerenja protiv drugih rasa i uvjerenja za dobrobit drugih rasa te 3. averzivni rasizam koji se odlikuje svjesnom željom da osoba nije rasist te paralelnim nesvjesnim rasističkim uvjerenjima (Fiske, 2000).

Riječ ksenofobija se u literaturi često koristi kao istoznačnica za predrasudu i ne razlikuje se od rasizma. Predrasuda je, prema Aronson (2012), psihološki konstrukt definiran negativnim stavom i hostilnošću prema određenoj skupini na temelju generalizacija zbog nepotpunih ili krivih informacija. Rasizam je tip predrasude prema pojedincu ili skupini koji se odnosi na socijalni konstrukt rase koju obilježava socijalna kategorija na temelju fenotipskih markera poput boje kože (Sanchez-Mazas i Licata, 2015). Ksenofobija je vrsta predrasude prema migrantima i svima koji su percipirani kao stranci, a manifestira se na kognitivnom, bihevioralnom i afektivnom planu (Yakushko, 2009). Gledajući njezinu etimologiju, riječ ksenofobija se, prema Meriam Webster rječniku (2022), sastoji od dvije grčke riječi: *xenos* (koja znači stranac ili gost) i *phobos* (što znači strah ili bijeg) pa joj je, dakle, značenje strah od stranaca. Reynolds i Vine (1973) opisuju ksenofobiju kao psihološko stanje u kojem pojedinac doživljava strah ili hostilnost prema strancima. S druge strane, autori poput Olowu (2008., prema Olonisakin i Adebayo, 2021.) govore da je ksenofobija netrpeljivost ili strah prema osobama ili grupama koje se percipiraju kao strane, dakle to uključuje ljude od onih s drugoga kontinenta sve do najbližega susjeda. Prema Van der Veen (2011), ksenofobija se na društvenoj razini procjenjuje prema službenom broju međuetničkih sukoba s migrantima. U istraživanju Gorodzeisky i Semyonov (2019) pokazano je da je negativnost stava prema migrantima uvjetovana razinama sličnosti unutarne i vanjske grupe. Točnije, postoji hijerarhija prihvaćanja: domaće stanovništvo ima manje negativne stavove prema migrantima koji su njima sličniji, primjerice po etnicitetu.

Autori poput Sanchez-Manas (2015) ističu da nekoliko različitih teorija socijalne psihologije nastoje objasniti psihološki korijen predrasuda te mogu biti korisne za razumijevanje pojave ksenofobije. Primjerice, teorija realistične prijetnje autora Sherif (1967) pretpostavlja da sukob između grupa, kao i njihova suradnja, može biti objašnjen materijalnim interesom, to jest natjecanjem za oskudne resurse i ekonomsku moć. To načelo potvrdio je eksperiment Mugny i sur. (1991) u kojem je 118 ispitanika (domaće stanovništvo i stranci) izmjenjivalo dvije metode davanja resursa: međuovisno - resursi dani strancima ne mogu biti dani i domaćima te neovisno - resursi se daju neovisno jedni o drugima. Rezultati su pokazali da u skupini koja se slagala s međuzavisnim davanjem resursa postoji viša tendencija ksenofobije negoli u suprotnoj skupini. Rezultati istraživanja Pereira, Vala

i Costa- Lopes (2010) provedenoga u 21 europskoj državi pokazali su da su predrasude i opozicija prema migrantima određeni medijatorskom varijablom realistične prijetnje.

Pojmovi vanjska i unutarnja skupina bit su teorije socijalnoga identiteta Tajfel (1979) koja nalaže da članovi unutarnje skupine stalno traže negativne aspekte članova vanjske skupine poboljšavajući time zadovoljstvo sobom i samopoštovanje, što dovodi do diskriminacije i predrasuda. Prirodni nastavak te teorije jest teorija međugrupne prijetnje Stephen (2009) koja ističe da članovi unutarnje skupine očekuju prijetnju od članova vanjske skupine te da se pritom radi o percipiranoj prijetnji. Teorija integrira spomenuti model Sheriffa (1967) uz dodatak da postoje dvije vrste percipirane prijetnje: realna - ugrožena ekonomska, fizička i politička dobrobit skupine te simbolička - ugrožene vrijednosti, tradicije, ideologija i moral skupine. U istraživanju Makashvili (2018) na studentima iz Gruzije pokazalo se da manipulacija realnom i simboličkom prijetnjom dovodi do povećanja predrasuda kod ispitanika. Također, isti rezultat dobio je Aberson (2008) u svojem istraživanju stavova bijelih Amerikanaca o Afroamerikancima jer su također percipirane prijetnje najsnažniji prediktor negativnih stavova.

Socijalna percepcija, kao i svaka druga, odražava evolucijski pritisak jer u susretu s drugom individuum i njegovim tjelesnim specifikacijama društvena bića moraju hitro odrediti jesu li naišli na prijatelja ili neprijatelja te ima li ta druga osoba sposobnost da provodi te namjere (Fiske, Cuddy i Glick, 2001). Prema tom modelu, modelu sadržaja stereotipa, prilikom upoznavanja članova neke sociokulturne vanjske skupine ljudi ih procjenjuju na temelju dviju dimenzija : percipirana toplina - u smislu povjerenja te kompetencija - u smislu sposobnosti vanjske skupine da implementira svoje namjere prema unutarnjoj skupini. Članovi vanjske skupine koji su percipirani kao nesuradljivi i neprijateljski te kao potencijalna prijetnja uzrokuju nepovjerenje, nesigurnost i sumnju ili strah kod članova unutarnje skupine (Cuddy, 2007). S druge strane, oni koji su percipirani također kao nesposobni, ali nekonformistički i nemoćni, mogu izazvati osjećaj gađenja, prijezir i averziju kod članova unutarnje skupine.

Model BIAS mapa (Cuddy, 2007) posljednja je teorija koju je važno opisati za razumijevanje pojave ksenofobije. Taj model integrirao je model sadržaja stereotipa i dodao bihevioralnu komponentu. U svom radu definirali su dvije bihevioralne dimenzije koje se pojavljuju u odnosima među skupinama: aktivno naspram pasivno te facilitacija naspram nanošenja štete. Aktivno-pasivna dimenzija referira se na to da se većina ponašanja odlikuje s relativno više ili manje napora, angažmana, izravnosti i intenziteta. Dakle, radi se o spektru ponašanja od vrlo angažiranoga, primjerice uznemiravanje članova vanjske skupine, pa sve

do suptilnijih oblika, kao na primjer zanemarivanje drugih. Aktivna ponašanja čini uloženi trud za utjecaj na članove druge skupine, dok pasivna ponašanja imaju znatno manji ili nikakav uloženi trud za utjecaj na druge članove, ali svejedno ti članovi doživljavaju posljedice toga ponašanja. Iduća dimenzija facilitacija naspram nanošenja štete odnosi se na razlikovanje ponašanja prosocijalne prirode i pomaganja te antisocijalnoga ponašanja i agresivnosti. Facilitacija dovodi do poželjnih ishoda ili dobitka zaskupinu, dok dimenzija nanošenja štete dovodi do detrimentalnih ishoda ili gubitaka zaskupinu. S obzirom na opisane dimenzije postoje četiri vrste ponašanja: aktivna facilitacija, aktivno nanošenje štete, pasivna facilitacija i pasivno nanošenje štete. Aktivna facilitacija odnosi se na eksplicitno pomaganje nekoj skupini pomaganjem pojedincima, milosrdnim doniranjem, glasanjem za protudiskriminacijske prijedloge. Aktivno nanošenje štete podrazumijeva eksplicitnu namjeru da se naškodi nekoj skupini ili njenim interesima. To uključuje verbalno, fizičko ili seksualno zlostavljanje, zločine mržnje ili glasanje protiv interesnih skupina. Kod pasivne facilitacije pojedinac prihvata konvenciju suradnje s nekom skupinom. Ta ponašanja su pasivna jer pojedinac ne želi izravan kontakt, već ga tolerira, primjerice zapošljavanje nekoga iz dotične skupine ili odabir za rad na projektu. Vlastiti interesi vode to ponašanje, a vanjska skupina ima od toga pasivnu dobit. U konačnici kod pasivnoga nanošenja štete pojedinac ponižava te udaljava vanjske skupine isključivanjem iz društva, ignoriranjem ili zanemarivanjem. Primjerice, izbjegavanjem kontakta očima ili izbjegavanjem komunikacije, zanemarivanjem potreba neke skupine. Ustvari, takvim ponašanjem pojedinac poriče postojanje druge skupine i time nanosi štetu.

U svakom slučaju, kombinacija socijalne kognicije neosporivo se preklapa s emocionalnim aspektima koje pronalazimo u definicijama ksenofobije (strah, ranjivost, prijezir) i stoga je tu pojavu važno proučiti iz više kutova jer je višedimenzionalni konstrukt (Yakushko, 2009). Upravo zato je potrebno istražiti relaciju između samopoštovanja, mračne trijade i toga konstrukta jer bismo mogli predvidjeti tu pojavu.

1.1. Samopoštovanje

Samopoštovanje je, prema APA Dictionary of Psychology (2015), konstrukt koji se odnosi na stupanj pozitivnoga samopoimanja pojedinca. Pritom odražava fizičko samopoimanje, njegovu percepciju vlastitih postignuća, sposobnosti i vrijednosti te procjenu uspješnoga življenja u skladu s njima. To samopoimanje uključuje također i način kako drugi ljudi doživljavaju i reagiraju na tu osobu. Samopoštovanje, dakle, odražava samoevaluaciju ili stav prema sebi (James, 1890). Istraživači u literaturi razlikuju dvije vrste samoprocjene

koja rezultira visokim ili niskim samopoštovanjem: globalnu i specifičnu (Donnellan i sur., 2011). Globalna se odnosi na ukupnu procjenu vlastite vrijednosti, dok se specifična odnosi na pojedine aspekte života, primjerice na fizički izgled ili na akademsko postignuće. U ovom istraživanju fokus će biti na globalnom samopoštovanju, a kreator najpoznatije skale samopoštovanja Rosenberg (1965) vrlo jednostavno definira pojam kao pozitivan ili negativan stav o sebi. U literaturi autori raspravljaju je li globalno samopoštovanje crta ličnosti i to stabilna ili naginje više ka promjenjivom stanju, međutim najbolje ga je opisati kao relativno stabilni psihološki atribut koji se povećava s dobi, makar u periodu između adolescencije i odrasle dobi (Donnellan i sur., 2011). Do takva zaključka došli su i u istraživanju Orth i Robins (2014) pokazavši da kod ljudi postoji tendencija rasta samopoštovanja za vrijeme adolescencije, ranije i srednje odrasle dobi, da doživi vrhunac oko 51. godine i nakon toga postepeno pada. Samopoštovanje je moguće povezati s gotovo bilo kojim čovjekovim ponašanjem ili iskustvom (Mann i sur., 2004). Dokaz tome prilažu Orth i suradnici (2012) koji su u svom istraživanju na 1824 ispitanika pokazali da pojedinci koji imaju veći stupanj samopoštovanja izvještavaju o većoj razini zadovoljstva ljubavnim odnosom i poslom, zdraviji su te pozitivniji. Za razliku od njih, ljudi s niskim samopoštovanjem vide svijet kroz negativni filter te se njihovo općenito neprihvatanje sebe odražava i na neprihvatanje drugih u svijetu. Upravo je zato važno ovaj konstrukt implementirati u razumijevanje pojave ksenofobije.

Prema Boehnke i suradnici (1998) adolescenti s nižim samopoštovanjem imaju niži stupanj ksenofobije, što je u skladu s nalazom autora Leong (2008) koji je u svom istraživanju otkrio da ispitanici s višim samopoštovanjem imaju manje negativne stavove prema imigrantima. S druge strane, autori poput Verkuyten (1996) pokazali su da adolescenti s višim samopoštovanjem imaju više predrasuda prema etničkim manjinama.

1.2. Mračna trijada

Mračna trijada predstavlja trodimenzionalni konstrukt koji su razvili Paulhus i Williams (2002) u kojem se sve tri dimenzije definiraju socijalno malevolentnim karakterom, ponašajnim tendencijama ka samopromociji te emocionalnoj hladnoći, agresivnosti i licemjerju. Navedene dimenzije su: psihopatija, narcizam i makijavelizam. Makijavelizam podrazumijeva hladno manipulativno ponašanje, narcizam čine osjećaji grandioznosti, superiornosti i dominacije nad drugima, dok se psihopatija odnosi na kombinaciju visoke impulzivnosti, potrebe za uzbuđenjem te niske empatije. Temeljna poveznica triju dimenzija

jest neugodnost iz čega slijedi i korijen njihove socijalne destruktivnosti koju smatraju banalnom. Metaanaliza Muris i suradnici (2017) pokazala je da sve tri dimenzije imaju korelaciju s negativnim psihosocijalnim ishodima poput agresivnosti, problema u međuljudskim odnosima i antisocijalne taktike. Mračna trijada je potencijalno povezana s pristranošću između skupina upravo zbog kompetitivne naravi samih dimenzija (Jonason, 2015).

1.2.1 Narcizam

Dimenzija narcizma obuhvaća osjećaj grandioznosti u odnosu na druge ljude, superiornosti nad njima i povlašteni status (Paulhus i Williams, 2002). Može ga se opisati kao samoosnažujući proces u kojem osobine poput samopromocije i samopouzdanja u društvu izmame reakcije drugih ljudi koje ojačaju grandiozni koncept samopoimanja (Campbell i sur., 2006). U svojoj su prototipnoj formi narcisoidne osobe vrlo arogantne, agresivne i bešćutne prema drugima. One zahtijevaju trenutačnu pažnju i poštovanje, dok istovremeno ne pružaju ni jedno ni drugo (Miller i sur., 2021). Pojedinci koji samoprocjenom imaju visok narcizam izvještavaju da su svjesni da ljudi opažaju da su narcisoidni i da ih percipiraju u negativnom svjetlu, što sugerira da ih naprosto ne zanima što drugi ljudi misle ili se ne slažu s njima (Paulhus i John, 1998). U literaturi je narcizam opisan kao kombinacija adaptivnoga i maladaptivnoga funkcioniranja. Njihovo samouzdanje je korisno kratkoročno jer poteškoće nastaju u dugoročnim međuljudskim odnosima. U istraživanju Međedović i Bulut (2018) dobiven je nalaz da je jedan od ključnih prediktora negativnoga stava prema migrantima upravo narcizam.

1.2.2. Makijavelizam

Pojam makijavelizma odnosi se na lukavstvo, prijevaru i oportunistički u odnosu na druge ljude u međuljudskim odnosima. Takav opis pripada pojedincu koji promatra druge ljude kao objekte te ih iskorištava i manipulira njima radi vlastitih interesa (Christie i Geis, 1970). U literaturi je izraz ušao kao eponim prema prezimenu talijanskoga filozofa Nicola Machiavellija koji je bio savjetnik poznate obitelji Medici i napisao knjigu *Il Principe* (Furnham i sur., 2013). U toj knjizi on savjetuje kraljevima i lordovima kako da osiguraju i održe svoju moć pomno planiranim, a katkad i okrutnim i nemoralnim djelima (Muris i sur., 2017). Otkada su Christie i Geis (1970) razvili skalu makijavelizma s pomoću tvrdnji iz navedene knjige, pojam se veže uz osobe koje su cinične, bez načela te manipulaciju smatraju sredstvom uspjeha. Paulhus (2011) navodi da se makijavelisti koriste dugoročnim, pomno planiranim

strategijama kako bi postigli cilj, neovisno o sredstvu, a pri čemu se koriste hladnom instrumentalizacijom kao sredstvom manipulacije. Paulhus (2015) zaključuje da su elementi kojima se najbolje može opisati makijavelizam strateško manipuliranje, beščutan afekt te izgradnja saveza. Ignoriranjem zadnjega elementa mnogi istraživači miješaju pojam s psihopatijom. Makijavelizam je povezan s rasnim predrasudama prema vanjskoj skupini zbog želje za kontrolom i želje za zaštitom članova vlastite skupine (Jonason i sur., 2020).

1.2.3. Psihopatija

Glavne karakteristike koje definiraju psihopatiju su iznimno visoka impulzivnost, visoka potreba za uzbuđenjem te vrlo niska empatija prema drugim ljudima koja je popraćena nedostatkom anksioznosti (Paulhus i Williams, 2002). Povijesno, svoje korijenje psihopatija ima u poremećaju ličnosti, dok je subklinička inačica razvijena od strane Lilienfeld i Andrews (1996) koji su na temelju istraživanja zaključili da je taj konstrukt smislen za mjerenje u nekriminalnoj populaciji te da je poenta same skale da odražava neke crte ličnosti psihopatije, a ne poremećaj ličnosti. Antisocijalna ponašanja, prema Hare (2004), u sklopu psihopatije dijele se na dvije komponente: primarna - koja obuhvaća emocionalnu plitkost, nisku empatiju, površno šarmiranje i manipulaciju te sekundarna - koja se odnosi na socijalnu devijantnost, nisku socijalizaciju, reaktivnost, neodgovornost, agresivnost i delikvenciju. Ljudi s izraženom psihopatijom emocionalno su nepovezani sa ostatkom društva, beščutno doživljavaju druge kao objekte te im je stoga relativno jednostavno viktimizirati ranjive u populaciji (Hare, 1999). Nasilničkom ponašanju jedan je od najvažnijih prediktora psihopatija. U istraživanju Jones(2013) pokazano je da ljudi s izraženom psihopatijom (u nekliničkom smislu) imaju tendenciju diskriminacijskoga ponašanja i rasističkoga stava. Prema Jones i Paulhus (2013; prema Devine, 1989) ,takvi ljudi imaju socijalni nagon za predrasudama i manjak inhibicijskih mehanizama koji bi spriječili rasistička vjerovanja. Iznimno su sebični i ne mare za druge, a manjinske skupine percipiraju kao neprijatelja.

1.3. Vrijednosti

Vrijednosti su koncepti ili vjerovanja o željenim krajnjim ciljevima ili ishodima ponašanja koji nadilaze specifične situacije, navode odabir ili procjenu ponašanja ili događaja te imaju poredak s obzirom na relativnu važnost pojedincu (Schwartz i Bilsky 1987). U stvaranju tipologije vrijednosti autori su krenuli od pretpostavke da su vrijednosti kognitivne reprezentacije tri tipa univerzalnih ljudskih potreba: osnovne biološke potrebe organizma, potrebe za društvenom interakcijom i koordinacijom te institucionalno socijalne

potrebe za dobrobiti skupine i preživljavanjem. Prema Schwartz (1992), na temelju triju univerzalnih ljudskih potreba identificirano je osam distinktivnih motivacijskih tipova vrijednosti: prosocijalne, restriktivno-konformističke, zatim vrijednosti ugone, postignuća, samousmjerenja, zrelosti, sigurnosti i moći. Također, bitno je napomenuti da svaka radnja prilikom potrage vrijednosti ima psihološke, praktične i socijalne posljedice koje mogu biti kompatibilne ili suprotstavljene drugim vrijednostima. Revizijom teorije autori su pronašli tri dodatne univerzalne vrijednosti: tradicionalnost, spiritualnost i stimulativnost. U svom istraživanju u različitim zemljama i kulturama nekim su vrijednostima promijenili naziv, neke dodali ili izbacili i u konačnici definirali deset univerzalnih ljudskih vrijednosti: nezavisnost, poticaj, hedonizam, postignuće, moć, sigurnost, konformizam, tradicija, dobrohotnost i univerzalizam. Teorija također postulira dinamiku odnosa između vrijednosti, koja je rezultat njihove međuovisnosti. Realizacija neke vrijednosti stoga može biti kongruentna, opozitorna ili nepovezana s nekom drugom vrijednošću. Na najvišoj razini Schwartz (1992) vrijednosti kategorizira na dvije bipolarne dimenzije: vlastito odricanje naspram vlastita probitka te otvorenost za promjene naspram zadržavanja tradicionalnih odnosa. Vlastito odricanje se sastoji od dimenzija univerzalizma i dobrohotnosti, vlastiti probitak se sastoji od dimenzija moći i postignuća, otvorenost za promjene čine dimenzije poticaja i nezavisnosti, dok se zadržavanje tradicionalnih odnosa sastoji od tradicije, konformizma i sigurnosti. Dimenzija hedonizma nalazi se između otvorenosti za promjenu i vlastita probitka.

1.3.1 Nezavisnost

Prema Schwartz (1992), ključne su karakteristike ovoga tipa vrijednosti nezavisnost misli i ponašanja. To se prvenstveno odnosi na odabire, kreativnost i istraživanje pojedinca. U suštini, odnosi se na autonomiju misli i autonomiju radnje (Schwartz i sur., 2012). Pod autonomijom misli smatra se razvijanje i korištenje vlastitih intelektualnih kapaciteta, dok se autonomija radnje referira na korištenje kapaciteta za ostvarivanje vlastitih ciljeva. Obje autonomije vezane su isključivo uz intrapersonalnu kompetenciju, a ne vanjsku procjenu performansa. Korijen same vrijednosti je u potrebi organizma za kontrolom i u interakcijskoj potrebi za autonomijom i neovisnošću (Schwartz, 1992). U sklopu vrijednosti nalaze se kreativnost, sloboda, odabir ciljeva, znatiželja i neovisnost.

1.3.2. Poticaj

Prema Schwartz i suradnici (2012), konceptualno vrijednost poticaja obuhvaća tri aspekta: uzbuđenje, novitet i izazov. Biološki utemeljena varijacija u potrebi za stimulacijom, uvjetovana socijalnim iskustvom, proizvodi individualne razlike u važnosti vrijednosti (Schwartz, 1992). Motivacijski cilj vrijednosti poticaja jest izazovni život prepun uzbudljivih događaja i promjena.

1.3.3. Hedonizam

Konceptualna je definicija ove vrijednosti jednostavno rečeno ugodna, što je pokazano brojnim analizama (Schwartz i sur., 2012). Prethodno je i sama vrijednost nosila naziv ugodna radi opravdanja dviju vrijednosti Rokeacheve liste - sreće i veselja, međutim obje su odbačene jer nisu zadovoljile uvjet da proizlaze iz potrebe organizma (Schwartz, 1992). Motivacijski cilj hedonizma jest ugodna ili senzualna gratifikacija.

1.3.4. Postignuće

Definicijski cilj ove vrijednosti jest osobni uspjeh demonstracijom sposobnosti u skladu s društvenim normama (Schwartz, 1992). Izvedba kompetencije nužna je pojedincima da steknu sredstva i resurse za preživljavanje te da institucionalno funkcioniranje i društvena interakcija uspiju. Kompetencija je obojena i standardima kulture u kojoj pojedinac živi i ima evaluacijski segment društvenoga odobrenja (Schwartz i sur., 2012).

1.3.5. Moć

Prema Schwartz (1992), središnji su ciljevi vrijednosti moći stjecanje socijalnoga statusa i ugleda te kontrola nad drugim ljudima i resursima. Bit definicije je promoviranje vlastitih interesa i kontrola (Schwartz i sur., 2012). Prema tome, mogu se definirati tri podtipa vrijednosti moći. Prvi - dominacija nad ljudima - odnosi se na moć nad drugima ograničavanjem da provode što pojedinac želi. Drugi podtip - kontrola nad materijalnim resursima - referira se na moć kontrole zbijanja koja proizlazi iz materijalnoga statusa pojedinca. Konačno, treći podtip - ugled - odnosi se na održavanje i očuvanje prestiža, odnosno ugleda.

1.3.6. Sigurnost

Motivacijski ciljevi ove vrijednosti su harmonija, sigurnost te stabilnost društva, odnosa i samoga sebe (Schwartz, 1992). Konceptualno mogu se definirati dva podtipa sigurnosti: osobna sigurnost (osjećaj pripadanja, zdravlje, reciprocitacija usluga, osobna higijena) i društvena sigurnost (nacionalna sigurnost, izostanak prijetnje od drugih zemlja, stabilna vlast, socijalna stabilnost) (Schwartz i sur., 2012).

1.3.7. Konformizam

Definicijski cilj ove vrijednosti jest suzdržavanje od akcije, inklinacija i impulsa za koje se smatra da će vjerojatno uzrujati ili ozlijediti druge te pritom prekršiti društvene norme (Schwartz, 1992). Proizlazi iz potrebe da pojedinci inhibiraju inklinacije koje su socijalno neprihvatljive kako bi društvena interakcija bila funkcionalna. Ukratko, konceptualno se odnosi na izbjegavanje uzrujavanja drugih ljudi i ispunjavanje očekivanja (Schwartz i sur., 2012). U sklopu vrijednosti nalaze se poslušnost, samodisciplina, pristojnost, poštovanje prema drugima i slično (Schwartz, 1992).

1.3.8. Tradicija

Motivacijski ciljevi ove vrijednosti su poštovanje, predanost, prihvaćanje običaja i ideja koje određuju kultura i religija (Schwartz, 1992). Skupine ljudi na svim prostorima svijeta razvijaju simbole i rituale koji predstavljaju njihovo iskustvo i vjeru te s vremenom tradicije i običaje. Konceptualno, vrijednost tradicije obuhvaća očuvanje i poštivanje običaja, skromnost i predanost te vjerovanje u norme ponašanja. Može se reći da je definirana subordinacijom apstraktnih objekata (religijskim i kulturalnim idejama) (Schwartz, 2009).

1.3.9. Dobrohotnost

Motivacijski ciljevi dobrohotnosti su očuvanje i poboljšanje dobrobiti ljudi s kojima je pojedinac u redovitu kontaktu. Odnosi se na pomaganje, lojalnost, odgovornost i zrele ljubav (Schwartz, 1992). Dok je načelno prosocijalno ponašanje definirano brigom za druge ljude, dobrohotnost stavlja fokus na brigu za dobrobit bliskih ljudi u svakodnevnim interakcijama. Drugim riječima, vrijednost obuhvaća skrb za dobrobit unutarnje skupine (Schwartz i sur., 2012).

1.3.10. Univerzalizam

Motivacijski ciljevi ove vrijednosti su razumijevanje, cijenjenje, toleriranje i zaštita svih ljudi neovisno o kontekstu (Schwartz, 1992). Dva podtipa vrijednosti su: očuvanje

prirode (zaštita okoliša i sklad s prirodom te spiritualnost) i briga za druge (jednakost ljudi, socijalna pravda i mir u svijetu). Kao korijen vrijednosti može se tumačiti potreba za preživljavanjem skupina i pojedinaca kada dođu u kontakt s vanjskom skupinom i osvijeste oskudicu resursa. U tom slučaju ljudi osvijeste da će, ako ne budu prihvatili druge, različite članove svoje skupine koji ih tretiraju pošteno, doći do životne ugroze te da će, ako ne budu očuvali prirodu, doći do uništenja resursa potrebnih za život (Schwartz, 2009).

1.4. Međupovezanost konstrukta

Prema Boehnke i suradnici (1998), adolescenti s nižim samopoštovanjem imaju niži stupanj ksenofobije, što je u skladu s nalazom autora Leong (2008) koji je u svom istraživanju otkrio da ispitanici s višim samopoštovanjem imaju manje negativne stavove prema imigrantima. Također, prema njegovoj višeslojnoj teoriji, iskustva akulturacije domaćina, stav prema migrantima i multikulturalizmu ovisi o perspektivnoj distinkciji obogaćivanja kulture ili invazije. Perspektiva obogaćivanja kulture širokogrudno prihvaća aktivni angažman i kontakt s ljudima različitih kultura. Multikulturalizam je inspirirajuće iskustvo i kulturno stimulirajuće. Ljudi koji imaju tu perspektivu smatraju da migranti imaju pravo na prakticiranje i vjerovanje u bilo koju kulturnu baštinu koja im je značajna. Također, imaju veće samopoštovanje i sebe vide dijelom šire zajednice. S druge strane, perspektiva invazije naglašava da multikulturalizam treba izbjegavati te da, ako je prihvaćen u društvu, prijeti socijalnoj hijerarhiji i pojačava kompetitivnost. Migranti su prijatnija kulturnoj i ekonomskoj dobrobiti zemlje jer uzimaju poslove domaćem stanovništvu i razrjeđuju distinktivnu kulturnu baštinu zemlje. Ljudi koji imaju tu perspektivu favoriziraju kulturnu asimilaciju ili ekskluziju migranata u svojoj zemlji (Leong, 2008).

S druge strane, autori poput Verkuyten (1996) pokazali su da adolescenti s višim samopoštovanjem imaju više predrasuda prema etničkim manjinama. Za čitave nacije, srednje i male skupine te pojedince uzorak je, prema Baumeister i suradnici (1996), isti - nasilje je rezultat osjećaja da je nečija superiornost ugrožena, potkopana ili u kontradikciji s trenutnim okolnostima. Predrasude su najizraženije kod ljudi s visokim samopoštovanjem, posebno kad im je ugrožen ego. Autori poput Bourguignon i suradnici (2006) dobili su različite rezultate s obzirom na vrstu diskriminacije koja je bila usmjerena prema ispitanicima. Kada se radilo o osobnoj diskriminaciji, na individualnoj razini, rezultati su pokazali da je diskriminacija negativno povezana sa samopoštovanjem, međutim kada se

radilo o diskriminaciji skupine, pokazalo se da je diskriminacija pozitivno povezana sa samopoštovanjem. Prema njima, diskriminacija skupine štiti dobrobit pojedinaca vanjske skupine jer nisu u tome sami i stoga ekskluzija nije solidarno iskustvo. Rezultati istraživanja Crocker i Schwarz (1985) pokazali su da su ispitanici s nižim samopoštovanjem skloniji izraženijim predrasudama prema članovima vanjske skupine negoli ispitanici s višim samopoštovanjem, ali ne i favoritizam unutarne skupine, odnosno negativna evaluacija vanjske skupine u usporedbi s vlastitom. Pregled literature pokazao je da je odnos samopoštovanja i ksenofobije nejasan, stoga je važna implementacija u ovom istraživanju da se dobije jasnija slika.

Što se tiče relacije mračne trijade, odnosno narcizma, makijavelizma i psihopatije te ksenofobije, Kocaturk i Bozdak (2020) zaključili su da psihopatija i narcizam predviđaju ksenofobiju. Prema njihovom istraživanju, ako uzmemo u obzir negativna emocionalna stanja i nisku empatiju ljudi s crtama psihopatije, očekivano je da imaju ksenofobične stavove koji uključuju osjećaj hostilnosti, mržnje i ljutnje prema strancima. Glede narcizma i ksenofobije, autori pretpostavljaju da je taj odnos određen nezadovoljstvom zbog nedovoljnih resursa u životu, preciznije oskudica resursa utječe na njih da percipiraju strance kao prijetnju u društvu. Također, Hodson i suradnici (2009) dobili su rezultate da kod studenata mračna trijada predviđa negativni stav prema migrantima. Psihopatija, narcizam i makijavelizam su u pozitivnoj korelaciji s percepcijom migranata kao prijetnjom te s predrasudama prema migrantima. Do istog zaključka došli su Žemojtel-Piotrowska, Sawicki i Jonason (2020) koji su potvrdili da je sklop mračne trijade pozitivno povezan s većom količinom predrasuda prema izbjeglicama. Osim predrasuda, pokazalo se da mračna trijada predviđa limitiranu tendenciju prilaženja članovima vanjske skupine (Jonason i sur., 2020). Razlog jest što se narcizam i psihopatija u globalu mogu povezati s predrasudama zbog njihove kompetitivne prirode, dok je makijavelizam povezan s rasnim predrasudama zbog istančane želje za kontrolom i zaštitom unutarne skupine od uzurpatora, evolucijski gledano (Navarrete i sur. 2010). Iako su nalazi u literaturi dosljedni, vrlo je malen broj istraživanja koji proučava relaciju mračne trijade i ksenofobije.

Nadalje, uz spomenute konstrukte postoje naznake da bi osobne vrijednosti mogle predvidjeti stav prema migrantima, točnije ksenofobiju. U istraživanju Leong (2008) prikazano je da vrijednosti sigurnosti i postignuća predviđaju negativni stav prema migrantima, dok vrijednost nezavisnosti predviđa pozitivnije stavove. Autori napominju da su motivacije i ponašanje svake skupine određene setom regulacija koje se smatraju funkcionalnim u kulturalnom okruženju. Kao i osobine ličnosti, vrijednosti predviđaju

stavove, motivacije i emocije. One predstavljaju poželjna stanja za unutarnju skupinu i utječu na to kako ljudi percipiraju društveno okruženje i vanjsku skupinu. Moguće je da su unitarističke i egalitarističke perspektive, to jest zauzimanje za društvenu pravdu i jednakost ljudi, povezane s vrijednostima dobrohotnosti, univerzalizma i poticaja te da predviđaju pozitivan stav prema migrantima, no analizom je pokazano da to vrijedi samo za vrijednost nezavisnosti. S druge strane, za dimenzije tradicije, konformizma, postignuća, sigurnosti i moći, koje se povijesno vežu uz perspektivu protestantske etike, autoritarizma i konzervatizma, moguće je da predviđaju negativni stav prema migrantima, međutim provedbom analize značajni su prediktori samo sigurnost i postignuće. Kad su bile uzete nadređene, šire dimenzije vrijednosti - vlastito odricanje, otvorenost za promjene, vlastiti probitak te zadržavanje tradicionalnih odnosa, nije bila dobivena statistički značajna povezanost.

Prema istraživanju Davidov i suradnici (2014) provedenome u 24 zemlje Europe, vrijednost univerzalizma predviđa pozitivnije stavove prema imigrantima, dok vrijednosti konformizma i tradicije predviđaju negativnije stavove prema imigrantima. Dobiveni rezultati bili su izraženiji u zemljama Europske unije koje su imale veći udio neeuropskih migranata. Kao objašnjenje rezultata autori nude hipotezu o kulturalnoj ukorijenjenosti. U snažnije kulturalno ukorijenjenim društvima članovi se više socijaliziraju poticanjem na solidarnost, dok smisao života pronalaze identifikacijom s ciljevima skupine čiji su članovi. U slabije kulturalno ukorijenjenim društvima ljudi se socijaliziraju poticanjem na kultivaciju vlastitih jedinstvenih preferencija, ideja i ciljeva. Upravo su zbog toga osobne vrijednosti istaknutije, korisnije i više utječu na stavove u manje kulturalno ukorijenjenim društvima. Svojim su istraživanjem pokazali da kulturalna ukorijenjenost ne utječe izravno na stavove prema migrantima, no napominju da su njena važnost, kao i proporcije migranata u nekoj zemlji, vidljivi u povećanju ili smanjenju vjerojatnosti aktivacije vrijednosti vezane uz stav. Sve u svemu, vrijednosti utječu na stavove i ponašanja u društvima s nižom kulturalnom ukorijenjenošću.

U istraživanju Davidov i Meuleman (2012) na podacima ESS-a dobili su rezultate da je dimenzija samoodricanja koja obuhvaća dobrohotnost i univerzalizam predviđela pozitivne stavove spram migranata, dok je dimenzija zadržavanje tradicionalnih odnosa, koja je nadređena vrijednostima tradicije, sigurnosti i konformizma, predviđela negativne stavove prema migrantima. Ističu da će vrijednosti utjecati na stav prema migrantima ako migracija ima posljedice po stjecanje motivacijskih ciljeva koji su povezani s vrijednostima. Migranti dovode promjenu tradicije i normi, što može ometati vrijednost zadržavanja tradicionalnih

odnosa. S druge strane, dolazak migranata nudi priliku pojedincima da realiziraju vrijednosti samoodricanja. Autori također tvrde da bi političke odluke koje poboljšavaju javno mnijenje vezano uz migrante trebalo pomno oblikovati jer iako se vrijednosti formiraju u djetinjstvu te se teško mijenjaju, može se na njih utjecati u ranijim životnim fazama, primjerice tijekom obrazovanja .

2. Cilj i problemi

Ciljevi ovoga rada bili su opisati odnos između ksenofobije, mračne trijade, samopoštovanja i vrijednosti te predvidjeti ksenofobiju na temelju vrijednosti, mračne trijade i samopoštovanja.

Problem 1. Opisati povezanost između ksenofobije, mračne trijade, samopoštovanja i osobnih vrijednosti

H1.1. Očekuje se da će samopoštovanje biti negativno povezano sa ksenofobijom

H1.2. Očekuje se da će dimenzije psihopatije, narcizma i makijavelizma biti pozitivno povezani sa ksenofobijom

H1.3. Očekuje se da će samopoštovanje biti pozitivno povezano s dimenzijom narcizma

H1.4. Očekuje se da će vrijednosti vlastita odricanja - dobrohotnost i univerzalizam - biti negativno povezane sa ksenofobijom

H1.5. Očekuje se da će vrijednosti zadržavanje tradicionalnih odnosa - tradicija, sigurnost i konformizam - biti pozitivno povezane sa ksenofobijom

H1.6. Očekuje se da ostale vrijednosti neće biti povezane sa ksenofobijom

Problem 2. Utvrditi uspješnost predviđanja ksenofobije na temelju vrijednosti, mračne trijade i samopoštovanja.

H2.1. Očekuje se da je moguće predvidjeti ksenofobiju na temelju vrijednosti, mračne trijade i samopoštovanja te da će navedeni prediktori objasniti značajan dio varijance ksenofobije.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U ovom je istraživanju sudjelovalo 199 studenata iz Republike Hrvatske, od kojih je 47 (23,6%) bilo muškoga spola i 152 (76,4%) ženskoga spola. Bili su uključeni sudionici

mlađe i srednje odrasle dobi, raspona godina od 19 do 47. Prosječna dob sudionika bila je 23 godine ($M = 22,88$, $SD = 2,658$). Glede podrijetla sudionika, 113 osoba (56,8%) bilo je iz Grada Zagreba, 19 osoba (9,5%) iz Zagrebačke županije, 13 osoba (6,5%) iz Splitsko-dalmatinske županije. Uzorak je uspio pokriti čitavi prostor Republike Hrvatske s makar jednim sudionikom iz preostalih županija.

Sukladno tome, prema broju stanovnika odakle sudionici potječu, 126 osoba (63,3%) dolazi iz mjesta s više od 100 000 stanovnika, 35 osoba (17,6%) dolazi iz mjesta koje ima broj stanovnika u rasponu od 10 001 - 100 000, 24 osobe (12,1%) dolaze iz mjesta koje ima broj stanovnika u rasponu od 2001 - 10 000 te 14 osoba (7,0%) dolazi iz mjesta koje ima manje od 2000 stanovnika. Što se tiče obrazovanja sudionika, 80 sudionika (40,2%) završilo je četverogodišnju srednju školu, 107 (53,8%) je prvostupnika na fakultetu, 11 sa završenim magisterijem (5,5%) i 1 osoba s doktoratom (0,5%). Najveći broj studenata (33,2%) je na petoj godini, zatim njih 4% na četvrtoj, a njih 18,1% na trećoj. Ostali su u rasponu od prve do šeste godine i do apsolvirane. Posljednja dva podatka o kućanstvu govore da većina studenata (36,2%) živi u četveročlanom kućanstvu te da procjenjuju svoj socijalni status niskim (66,8%) te prosječnim (26,6%).

3.2. Instrumenti

Instrument koji je služio za prikupljanje podataka u ovom istraživanju sastojao se od početnoga dijela te četiri upitnika. U početnom dijelu nalazili su se uputa za sudionike te pitanja o sociodemografskim podacima sudionika (dob, spol, stupanj obrazovanja). Upitnici koji su korišteni navedeni su i objašnjeni u nastavku.

3.2.1. Kratki upitnik mračne trijade

Mračna trijada mjerena je Kratkim upitnikom mračne trijade (D3-27, Short Dark Triad Scale; Jones i Paulhus, 2014), odnosno prijevodom na hrvatski jezik autora Wertag i suradnici (2011). Upitnik ima 27 čestica smještenih u 3 subskale koje mjere izraženost triju osobina ličnosti – narcizma, makijavelizma i psihopatije. U skladu s tim, prvih 9 čestica mjeri makijavelizam (npr. „Treba izbjegavati direktan konflikt s drugima jer će ti možda biti od koristi u budućnosti“), idućih 9 narcizam (npr. „Volim kad se upoznam s važnim osobama“), a posljednjih 9 psihopatiju (npr. „Osveta treba biti brza i okrutna“). Na skali Likertova tipa od pet stupnjeva procjene (1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem) sudionici su trebali odrediti koliko se pojedina tvrdnja odnosi baš na njih. Ukupni rezultat formira se za svaku podskalu kao prosječna vrijednost rezultata na česticama unutar te podskale. Teorijski

se raspon za svaku podskalu kreće od 9 do 45, odnosno od 1 do 5 kad se uzimaju prosjeci. Čestice pod rednim brojevima 11, 15, 17, 20 i 25 formulirane su u suprotnom smjeru te ih je potrebno rekodirati prilikom računanja ukupnoga rezultata. Viši rezultat na podskali označava veću izraženost određene osobine mračne trijade. Konstruktnu su valjanost ovoga upitnika potvrdili na uzorku stanovnika Republike Hrvatske Wertag i suradnici (2011), kao i postojanje jasne trofaktorske strukture koja odgovara trima osobinama ličnosti, a pouzdanost je bila srednje visoka (u rasponu od $\alpha=0,69$ do $\alpha=0,74$). U ovom istraživanju pouzdanost je također bila umjereno visoka (Cronbach $\alpha=0,74$ za skalu makijavelizma, Cronbach $\alpha=0,76$ za skalu narcizama i Cronbach $\alpha=0,73$ za skalu psihopatije)

3.2.2. Rosenbergova skala samopoštovanja

Za procjenu razine samopoštovanja korištena je Rosenbergova skala samopoštovanja (Rosenberg Self-esteem Scale, RSE; Rosenberg, 1965), odnosno hrvatski prijevod preuzet iz rada autora Mirjanić i Milas (2011). Skala se sastoji od 10 čestica od kojih je pet kodirano u pozitivnom smjeru (primjerice „Prema sebi zauzimam pozitivan stav“), a pet u negativnom smjeru (npr. „Povremeno mislim da ništa ne valjam“). Na skali Likertova tipa od pet stupnjeva procjene sudionici su trebali odrediti u kojoj se mjeri slažu s tvrdnjama, pri čemu broj 1 označava „Uopće se ne slažem“, a broj 5 „U potpunosti se slažem“. Ukupan rezultat računa se kao zbroj procjena na pojedinim tvrdnjama, a tvrdnje koje su kodirane u negativnom smjeru potrebno je prethodno rekodirati kako bi sve bile okrenute u istom smjeru. Teorijski raspon ukupnoga rezultata kreće se od 10 do 50, pri čemu viši rezultat ukazuje na višu razinu samopoštovanja. Analizom glavnih komponenata Brdovčak i suradnici (2017) dobile su jednodimenzionalnu faktorsku strukturu na sudionicima iz Republike Hrvatske. Pouzdanost skale je visoka te iznosi Cronbach $\alpha=0,86$ (Mirjanić i Milas, 2011). U ovom istraživanju također je potvrđena visoka pouzdanost ove skale (Cronbach $\alpha=0,88$).

3.2.3. Skala vrijednosti

Upitnik Prikaz osobnih vrijednosti (engl. *Portrait values questionnaire*; PVQ; Schwartz i sur., 2001) predstavlja kraći način mjerenja osobnih vrijednosti u usporedbi s izvornim oblikom Schwartzova upitnika vrijednosti. S pomoću 21 čestice mjeri se 10 tipova motivacijskih vrijednosti (nezavisnost, poticaj, hedonizam, sigurnost, konformizam, postignuće, moć, tradicija, dobrohotnost i univerzalizam). Svaki od tipova predstavljen je s pomoću dvije čestice uz iznimku univerzalizma, koji je predstavljen s pomoću tri. Čestice se

sastoje od izjava kojima se opisuje neka neodređena izmišljena osoba, a zadatak ispitanika jest procijeniti koliko su slični dotičnoj osobi tako da najniža vrijednost 1 označava da sudionik uopće nije sličan osobi, a najviša 6 označava da je sudionik iznimno sličan toj osobi. Ukupni se rezultat formira zasebno za svaku od osobnih vrijednosti kao prosječna vrijednost rezultata na česticama unutar te podskale. Teorijski raspon kreće se od 2 do 12, odnosno od 1 do 6 kada se uzimaju prosjeci. Psihometrijska provjera upitnika u Hrvatskoj pokazala je da su koeficijenti pouzdanosti 10 osnovnih vrijednosti niski kada je pouzdanost računata na razini dviju čestica, međutim na razini četiriju osobnih vrijednosti višega reda rezultati upućuju na zadovoljavajuću pouzdanost (Ferić, 2008). U ovom je istraživanju za skalu konformizma pouzdanost umjerena (Cronbach $\alpha = 0,64$), za skalu tradicije niska (Cronbach $\alpha = 0,36$), za skalu dobrohotnosti niska ka umjerena (Cronbach $\alpha = 0,53$), za skalu univerzalizma niska (Cronbach $\alpha = 0,46$), a za skalu sigurnosti umjerena (Cronbach $\alpha = 0,51$).

3.2.4. Hjermove skale ksenofobije

Za procjenu razine ksenofobije korištena je skala ksenofobije autora Hjerma (2005), odnosno prijevod napravljen za potrebu ovoga istraživanja. Skala mjeri ksenofobiju jednodimenzionalno s pomoću 8 čestica. Na skali Likertova tipa od pet stupnjeva procjene sudionici su imali zadatak odrediti u kojoj se mjeri slažu s tvrdnjama, pri čemu broj 1 označava „Uopće se ne slažem“, a broj 4 „U potpunosti se slažem“. Ukupan rezultat računa se kao zbroj procjena na pojedinim tvrdnjama, a teorijski raspon kreće se od 8 do 32. pri čemu viši rezultat ukazuje na višu razinu ksenofobije. Određene čestice moraju se rekodirati kako bi sve bile okrenute u istom smjeru. Faktorskom analizom dobiven je jedan faktor, a pouzdanost skale je visoka te iznosi Cronbach $\alpha = 0,9$. (Hjerm, 2005). U ovom istraživanju također je potvrđena visoka pouzdanost ove skale (Cronbach $\alpha = 0,81$).

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno s pomoću interneta. Instrument ovoga istraživanja napravljen je u formi *online Google* obrasca. Poslan je na fakultetske adrese elektroničke pošte te je podijeljen na društvenim mrežama *Instagram*, *Whatsapp* i *Facebook*. Sudionicima je u uputi na početku, koju čitaju prije ispunjavanja upitnika, navedeno da je istraživanje u potpunosti anonimno i dobrovoljno, da nisu obvezni završiti ispunjavanje ako ne žele te da u bilo kojem trenutku mogu odustati bez posljedica. Naglašeno je također da se rezultati

analiziraju na razini skupine, što dodatno osigurava anonimnost i nemogućnost povezivanja osobe s njihovim rezultatima.

Nadalje, sudionici su obaviješteni da se rezultati istraživanja koriste isključivo u svrhu izrade diplomskoga rada te su informirani o njegovu cilju. Naveden je i kontakt autora (adresa elektroničke pošte) na koju se mogu javiti povezano s bilo kojim pitanjem. Nakon što su pročitali uputu, sudionicima je naznačeno da pritiskom na tipku „Dalje“ daju svoj informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju, čime bi prešli na dio u kojem odgovaranjem na pitanja ispunjavaju upitnik. Na početku svakoga novog dijela obrasca, s novim upitnikom i setom pitanja, nalazila se zasebna uputa koja je sudionicima dodatno pojasnila pitanja i rješavanje. Ukupno su ispunili četiri različita upitnika uz set pitanja koja se odnose na sociodemografske podatke. Ispunjavanje je trajalo otprilike 10 do maksimalno 15 minuta. Na kraju upitnika sudionicima je zahvaljeno na sudjelovanju .

4. Rezultati i rasprava

Statistička obrada izvršena je s pomoću računalnoga programa IBM SPSS Statistics, Version 22 (IBM Corporation, 2013). U početnom dijelu prikazani su deskriptivni podaci uz osvrt na interesantne podatke iz matrice korelacija ksenofobije, osobnih vrijednosti, mračne trijade i samopoštovanja.

Tablica 1

Deskriptivni podaci samopoštovanja, ksenofobije, osobnih vrijednosti i osobina mračne trijade (N = 199)

	M	C	SD	Zakrivljenost	Greška	Spljoštenost	Greška	Min.	Max
Ksenofobija	16,60	16,00	4,84	,64	,17	,45	,34	8	32
Samopoštovanje	26,49	27,00	7,02	-,17	,17	-,51	,34	9	40
Makijavelizam	2,98	3,00	,61	,26	,17	,21	,34	1	5
Narcizam	2,59	2,56	,68	,48	,17	-,37	,34	1	4
Psihopatija	1,89	1,78	,58	,68	,17	-,06	,34	1	4
Konformizam	3,68	3,50	1,14	-,10	,17	-,54	,34	1	6
Tradicija	3,72	3,50	1,17	,14	,17	-,34	,34	1	6
Dobrohotnost	5,30	5,50	,72	-,85	,17	-,25	,34	4	6
Univerzalizam	4,94	5,00	,77	-1,17	,17	2,59	,34	1	6
Sigurnost	4,26	4,50	1,12	-,22	,17	-,57	,34	1	6
Nezavisnost	4,63	4,500	,94	-,57	,17	,04	,34	1	6
Poticaaj	3,73	3,500	1,14	,01	,17	-,77	,34	2	6
Hedonizam	4,32	4,500	,93	-,11	,17	-,38	,34	2	6
Postignuće	3,86	4,000	1,09	-,40	,17	-,21	,34	1	6
Moć	3,26	3,500	1,07	,15	,17	-,46	,34	1	6

Tablica 2

Testovi normalnosti distribucije

Kolmogorov-Smirnov ^a		Shapiro-Wilk		
Statistik	df	Sig.	Statistik	df
				Sig.

Ksenofobija	,077	199	,006	,967	199	,000
Samopoštovanje	,067	199	,032	,986	199	,050
Makijavelizam	,066	199	,033	,991	199	,237
Narcizam	,098	199	,000	,969	199	,000
Psihopatija	,118	199	,000	,949	199	,000
Konformizam	,094	199	,000	,975	199	,001
Tradicija	,148	199	,000	,964	199	,000
Dobrohotnost	,224	199	,000	,850	199	,000
Univerzalizam	,146	199	,000	,913	199	,000
Sigurnost	,103	199	,000	,961	199	,000
Nezavisnost	,150	199	,000	,944	199	,000
Poticaaj	,112	199	,000	,968	199	,000
Hedonizam	,122	199	,000	,962	199	,000
Postignuće	,138	199	,000	,965	199	,000
Moć	,105	199	,000	,970	199	,000

a. Lilliefors korekcija značajnosti

Prema rezultatima prikazanima u Tablici 1 vidljivo je da ispitanici imaju rezultate u gornjem dijelu teorijskoga raspona skale ksenofobije, a prosječan rezultat je u teorijskoj sredini skale. Što se tiče mračne trijade, makijavelizam je brojčano najizraženiji, a psihopatija najmanje. Glede relevantnih osobnih vrijednosti, također brojčano, sudionici najviše vrjednuju univerzalizam i dobrohotnost, dok najmanje vrjednuju konformizam. Nadalje, bila je potrebna provjera normalnosti distribucija. Test normalnosti izvršen je s pomoću Kolmogorov-Smirnov testa (Tablica 2) te je pokazao da su distribucije svih prediktora i kriterija osim makijavelizma značajno odstupale od normalnih.

Provjerena je zatim simetričnost distribucija da bi se utvrdilo je li provedba parametrijskih postupaka moguća. Radi boljega uvida u podatke izračunati su indeksi asimetričnosti i spljoštenosti te pripadne z-vrijednosti varijabli distribucija koje odstupaju od normalnih. Njihovi indeksi asimetričnosti kreću se u rasponu od -6,78 do 3,97, a indeksi spljoštenosti kreću se od -1,65 do 1,30 izuzev skale univerzalizma kojoj iznosi 7,54. Distribucije univerzalizma, dobrohotnosti negativno su asimetrične, dok su raspodjele ksenofobije, narcizma i psihopatije pozitivno asimetrične. Distribucije samopoštovanja, makijavelizma, sigurnosti, konformizma i tradicije su simetrične.

Tablica 3

Matrica korelacija deskriptivnih podataka, samopoštovanja, ksenofobije, osobnih vrijednosti i osobina mračne trijade (N = 199)

Varijabla	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Spol	1	-,03	-,06	-,02	,00	-,09	,02	-,07	-,08	-,24**
2.Dob		1	,12	,28	,03	,10	,07	,00	-,14	-,01
3.Broj stan.			1	,04**	-,06	-,08	,10	-,04	,10	-,08
4.Sprema				1	,12	,07	,08	,00	,03	,04
5.Soc.status					1	,11	,14	,00	,07	,04

6.Ksenofobija	1	,12	,41**	,23**	,24**
7.Samopoštovanje		1	-,12	,32**	-,07
8.Makijavelizam			1	,28**	,47**

Tablica 3 (nastavak)

Varijabla	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	
1. Spol	,04	,01	,12	,11	,12	,13	,07	,03	,01	,04	
2. Dob	,12	,14	,00	,08	,04	-,05	-,02	,05	-,10	-,08	
3.Broj stan.	-,09	-,04	,07	,12	,02	-,04	-,02	,03	-,02	-,09	
4.Sprema	,17	,09	,08	-,14	,05	-,09	,04	-,04	,03	,06	
5.Soc.st	,10	,04	,02	-,14*	,05	-,01	-,07	-,04	,11	,17*	
6.Ksenofo	,16*	,40**	-,03	-,39**	,08	-,02	,06	,10	,05	,25**	
7.Samopo	-,07	,07	,17*	,01	-,02	,09	,10	,08	,03	,00	
8.Makijav	,14	,10	-,17*	-,37**	,19**	,06	,03	,17*	,19**	,51**	
9.Narciz	-,13	-,08	-,02	-,30**	-,02	,22**	,24**	,16*	,49**	,36**	
10.Psihop	-,18**	-,14*	-,22**	-,36**	-,03	,08	,24**	,19**	,23**	,34**	I
11.Konfor	1	,40**	,08	-,01	,38**	-,11	-,21	-,11	,01	,25**	z
12.Tradic		1	,19**	,05	,21**	-,03	-,01	-,02	-,07	,10	
13. Dobro			1	,35**	,13	,25**	,18*	,19**	,06	-,02	Tab
14.Univer				1	,14*	,12	,10	,05	-,18*	-,26**	
15.Sigurn					1	,00	-,21**	,11	,20**	,36**	lice
16.Nezavi						1	,30**	,08	,22**	,11	3
17.Poticaj							1	,32**	,14	,08	
18.Hedoni								1	,23**	,26**	vidl
19.Postig									1	,42**	jivo
20.Moć										1	

je da od demografskih podataka jedino spol ima nisku negativnu korelaciju sa psihopatijom ($r = -0,24$, $p < 0,01$), odnosno da su muškarci nešto izraženiji na toj skali mračne trijade od žena. Glede samopoštovanja, postoji statistički značajna niska korelacija s narcizmom ($r = 0,32$, $p < 0,01$) i dobrohotnošću ($r = 0,17$, $p < 0,05$). Nadalje, ksenofobija ima nisku pozitivnu korelaciju s makijavelizmom ($r = 0,41$, $p < 0,05$), narcizmom ($r = 0,23$, $p < 0,01$) i psihopatijom ($r = 0,24$, $p < 0,05$), kao i s konformizmom ($r = 0,16$, $p < 0,05$) i tradicijom ($r = 0,40$, $p < 0,01$). Nije iznenađujuće da postoji niska negativna korelacija s vrijednošću univerzalizma ($r = -0,39$, $p < 0,05$). Makijavelizam je nisko negativno povezan s vrijednostima univerzalizma ($r = -0,37$, $p < 0,01$) i dobrohotnosti ($r = -0,17$, $p < 0,05$). Pozitivnu nisku korelaciju, s druge strane, ima s narcizmom ($r = 0,28$, $p < 0,01$), umjerenu pozitivnu sa psihopatijom ($r = 0,47$, $p < 0,01$) i nisku pozitivnu s vrijednostima sigurnosti. Narcizam je nisko pozitivno povezan sa psihopatijom ($r = 0,37$, $p < 0,01$). Nisko negativno korelira s univerzalizmom ($r = -0,30$, $p < 0,01$).

Psihopatija ima nisku negativnu korelaciju s univerzalizmom ($r = -0,36$, $p < 0,01$), dobrohotnošću ($r = -0,22$, $p < 0,01$), konformizmom ($r = -0,18$, $p < 0,05$) i tradicijom ($r = -0,14$, $p < 0,05$). Što se tiče relevantnih osobnih vrijednosti, univerzalizam ima nisku pozitivnu

korelaciju s dobrohotnošću ($r= 0,35$, $p< 0,01$).Vrijednost dobrohotnosti ima jako nisku pozitivnu korelaciju s vrijednošću tradicije ($r= 0,19$, $p< 0,01$). Vrijednost sigurnosti ima nisku pozitivnu korelaciju s vrijednostima konformizma ($r= 0,38$, $p< 0,01$), tradicije ($r= 0,21$, $p<0,01$). Vrijednost konformizma ima umjerenu pozitivnu povezanost s vrijednostima tradicije ($r= 0,40$, $p< 0,01$).

Interkorelacije vrijednosti su u skladu s opisanom literaturom i Schwarzovom teorijom koja nalaže da se vrijednosti univerzalizma i dobrohotnosti svrstaju u širu zajedničku dimenziju vlastito odricanje, dok se dimenzije konformizma, tradicije i sigurnosti svrstaju u zajedničku dimenziju zadržavanje tradicionalnih odnosa. Radi izbjegavanja multikolinearnosti izbačene su vrijednosti nezavisnosti i postignuća jer imaju najmanje korelacije s kriterijem.

Tablica 4
Hijerarhijska regresijska analiza

Varijabla	r_{pk}	β (1)	β (2)	β (3)	β (4)
spol	-,09	-,095	-,098	-,073	-,044
dob	,10	,097	,092	,094	,084
broj. stan	-,08	-,094	-,106	-,031	-,047
str.sprema	,07	,029	,024	-,069	-,052
soc. stat	,11	,095	,080	,019	,042
samopoštovanje	,12		,110	,078	,084
konformizam	,16*			-,019	-,003
tradicija	,40**			,400*	,386*
dobrohotnost	-,03			,012	,036
univerzalizam	-,39**			-,416*	-,322*
sigurnost	,08			,058	,031
poticaj	,06			,088	,050
hedonizam	,10			,059	,043
moć	,25**			,075	-,054
makijavelizam	,41**				,235*
narcizam	,23**				,072
psihopatija	,24**				,037
R		,195	,223	,615***	,651***
R ²		,038	,050	,379	,424
R ² _a		,013	,020	,332	,370
ΔR^2			,012	,329***	,045***

Prema rezultatima iz tablice 4 razvidno je da je regresijska analiza statistički značajna u predzadnjem bloku prediktora ($F(14,184)= 8,016$, $p< 0,01$), kao i u zadnjem bloku prediktora ($F(17, 181)= 7,827$, $p< 0,01$). Model objašnjava 42,4 % varijance ksenofobije ($R^2= ,424$, $Adj.R^2= ,370$). Ubacujući mračnu trijadu u posljednjem koraku, objašnjeno je dodatnih 4,5 % varijance. Što se tiče prediktora i individualnih doprinosa, pokazala su se samo tri značajna prediktora. Od mračne trijade jedino je makijavelizam značajan te srednje

izražen prediktor ($\beta= 0,235$, $p<0,01$), a od osobnih vrijednosti jedino su značajni univerzalizam ($\beta=-0,322$, $p<0,01$) i tradicija ($\beta= 0,386$, $p<0,01$).

4.1. Rasprava

Ciljevi ovoga istraživanja bio je opisati odnos između ksenofobije, mračne trijade, samopoštovanja i osobnih vrijednosti te predvidjeti ksenofobiju na temelju osobnih vrijednosti univerzalizma, dobrohotnosti, tradicije, konformizma, sigurnosti te mračne trijade i samopoštovanja. S obzirom na prethodna istraživanja, očekivalo se da je samopoštovanje kod ljudi negativno povezano sa ksenofobijom, a da će dimenzije mračne trijade biti pozitivno povezane sa ksenofobijom. Nadalje, očekivalo se da će samopoštovanje biti pozitivno povezano s dimenzijom narcizma, a da će osobne vrijednosti tradicija, sigurnost i konformizam biti pozitivno povezane sa ksenofobijom. Također, očekivalo se da će vrijednosti dobrohotnost i univerzalizam biti negativno povezane sa ksenofobijom. U konačnici, očekivalo se da je moguće predvidjeti ksenofobiju na temelju vrijednosti, mračne trijade i samopoštovanja te da će navedeni prediktori objasniti značajan dio varijance ksenofobije. U nastavku teksta bit će objašnjeni dobiveni rezultati, važnost samoga istraživanja, njegova ograničenja i implikacije.

U istraživanju nije dobivena statistički značajna korelacija između samopoštovanja i ksenofobije, što opovrgava prvobitnu hipotezu jer nije u skladu s prethodnim nalazima primjerice autora Boehnke i suradnici (1998) koji su zaključili da adolescenti s nižim samopoštovanjem imaju niži stupanj ksenofobije ili autora Leong (2008) koji je u svom istraživanju otkrio da ispitanici s višim samopoštovanjem imaju bolje stavove prema imigrantima. Neki autori su dobili suprotan rezultat, npr. Verkuyten (1996), koji je pokazao da adolescenti s višim samopoštovanjem imaju više predrasuda prema manjinama. Prema Baumeister i suradnici (1996), predrasude su najizraženije kod ljudi s visokim samopoštovanjem. Bourguignon i suradnici (2006) dobili su različite rezultate s obzirom na vrstu diskriminacije koju doživjeli ispitanici. Kada se radilo o osobnoj diskriminaciji, na individualnoj razini diskriminacija je negativno povezana sa samopoštovanjem, međutim kada se radilo o diskriminaciji skupine, diskriminacija je pozitivno povezana sa samopoštovanjem. Rezultati istraživanja Crocker i Schwarz (1985) pokazali su da su ispitanici s nižim samopoštovanjem skloniji izraženijim predrasudama prema članovima vanjske skupine od ispitanika s višim samopoštovanjem. Upravo zbog mješovitih rezultata moguće je da je odnos tih konstrukata nejasan. Nadalje, postoji potencijalno problem socijalno poželjnoga odgovaranja ispitanika. Socijalno poželjno odgovaranje je tendencija

ispitanika da se prikazuju boljima nego što jesu te, prema Andersen i Mayerl (2019), taj proces je namjeren, za upravljanje dojmovima, ali i automatski zbog samozavaravanja. Ispitanicima je vrlo jasan konstrukt i kako se mjeri te bez obzira na garantiranu anonimnost potencijalno su ublažavali svoj pravi stav, time su smanjili varijabilitet i utjecali na korelaciju. U ovom je istraživanju također pronađena niska pozitivna korelacija samopoštovanja i narcizma. Autori poput Campbell i suradnici (2002) tvrde da se narcisoidni pojedinci percipiraju natprosječnima u karakteristikama poput inteligencije ili ekstraverzije, dok se ljudi s visokim samopoštovanjem smatraju natprosječnima i u takvim karakteristikama, ali i u onima poput moralnosti, ugodnosti i savjesnosti. Što se tiče mračne trijade i njenoga odnosa sa ksenofobijom, sve tri dimenzije (psihopatija, narcizam i makijavelizam) pokazale su pozitivnu nisku korelaciju. Sklop mračne trijade pozitivno je povezan s većom količinom predrasuda prema izbjeglicama (Žemojtel-Piotrowska i sur., 2020). Najvišu korelaciju imala je dimenzija makijavelizma zato što se narcizam i psihopatija mogu povezati s predrasudama zbog njihove kompetitivnosti, dok je makijavelizam povezan s rasnim predrasudama zbog želje za kontrolom i zaštitom unutarnjeskupine, evolucijski gledano (Navarrete i sur., 2010).

Od relevantnih osobnih vrijednosti ispostavilo se da su dimenzije univerzalizma, konformizma i tradicije u korelaciji sa ksenofobijom. Prema očekivanju, dimenzija univerzalizma negativno je korelirala sa ksenofobijom, dok su dimenzije konformizma i tradicije pozitivno korelirale sa ksenofobijom. To je u skladu s teorijom o osobnim vrijednostima jer se konformizam i tradicija uz sigurnost integriraju u dimenziju višega reda zadržavanje tradicionalnih odnosa. To je očekivano i zato što univerzalizam obuhvaća razumijevanje, toleriranje i zaštitu svih ljudi neovisno o kontekstu, dimenzija konformizma reflektira konzerviranje trenutnoga društvenog poretka i ispunjavanje očekivanja, dok vrijednost tradicije obuhvaća očuvanje i poštivanje običaja pa ne žele da to netko poremeti svojim hartz, 1992). Na kraju provedena hijerarhijska regresijska analiza utvrdila je da demografski podaci, samopoštovanje, mračna trijada i osobne vrijednosti univerzalizma, dobrohotnosti, konformizma, tradicije i sigurnosti predviđaju 42,4% varijance ksenofobije. Značajni prediktori su makijavelizam, univerzalizam i tradicija. Nalaz je djelomično usklađen s dosadašnjim istraživanjima, poput Hodson i suradnici (2009), čiji su rezultati pokazali da kod studenata mračna trijada predviđa negativan stav prema migrantima. S druge strane, Kocaturk i Bozdak (2020) su dobili rezultate koji pokazuju da psihopatija i narcizam predviđaju ksenofobiju, a ne makijavelizam. Ovaj jaz između provedenoga istraživanja i literature također je moguće objasniti socijalno poželjnim odgovanjem ili iznimno

homogenim uzorkom te da te karakteristike nisu izražene kod ispitanika. Prema istraživanju Davidov i suradnici (2014), vrijednost univerzalizma predviđa pozitivnije stavove prema migrantima, dok vrijednosti konformizma i tradicije predviđaju negativnije stavove prema migrantima. U istraživanju Davidov i Meuleman (2012) na podacima ESS-a dobili su rezultate koji pokazuju da je dimenzija samoodricanja koja obuhvaća dobrohotnost i univerzalizam predviđela pozitivne stavove spram migranata, dok je dimenzija zadržavanje tradicionalnih odnosa, koja je nadređena vrijednostima tradicije, sigurnosti i konformizma, predviđela negativne stavove prema migrantima.

4.2. Važnost istraživanja i ograničenja

Važnost ovoga istraživanja prvenstveno je u tome što se bavi samopoštovanjem, mračnom trijadom i vrijednostima - varijablama koje su se u dosadašnjim istraživanjima pokazale povezanim s kompleksnom pojavom ksenofobije, ali ne uvijek jednoznačno. Jednako tako, u dostupnoj su literaturi pronađena istraživanja koja su se bavila ispitivanjem povezanosti i/ili doprinosa ksenofobiji samo nekih od ovih varijabli te nije pronađeno istraživanje u kojemu je promatran odnos svih tih varijabli i njihov objedinjeni utjecaj na ksenofobiju. Da bi se stvorio siguran prostor ispunjen tolerancijom i prihvaćanjem, važno je istražiti koji aspekti ličnosti studenata dovode do ksenofobije koja narušava europsku ideju kulturnoga pluralizma. Fenomen je slojevit i višedimenzionalan te bi valjalo u budućnosti uključiti dodatne konstrukte koji bi mogli i pomoći u njegovu razumijevanju i dati potpuniju sliku. Moglo bi se, primjerice, uvesti i osobine ličnosti kao prediktori, ali i mjeru stavova koji se tiču političke orijentacije pojedinca. Isto tako, zbog višeslojnosti ksenofobije trebalo bi uvesti dodatne instrumente koji bi pružili jasniju sliku s pomoću mjera diskriminacije, favoritizma, rasizma te predrasuda i stereotipa. Korištena skala ksenofobije nije standardizirana na hrvatskom uzorku te bi ubuduće trebalo napraviti hrvatsku inačicu i provjeriti faktorsku strukturu. Važno je spomenuti da su skale bazirane na samoprocjeni koja može biti u neskladu sa stvarnošću, pogotovo kada se radi o konstruktima poput ksenofobije i mračne trijade. Uz navedeno trebalo bi primijeniti skalu socijalno poželjnoga odgovaranja radi bolje kontrole iskrenosti odgovaranja.

Glavno je ograničenje ovoga istraživanja neprobabilistički prigodni uzorak. Ciljna populacija bili su studenti Sveučilišta u Zagrebu, međutim zbog odabira vrste uzorka i količine ispitanika uzorak nije reprezentativan. Istraživanje su rješavali studenti koji su povezani sa istraživačem poznanstvom ili prijateljstvom i stoga se radi o homogenoj skupini. Prema Youyou i suradnici (2017), prijatelji imaju vrlo sličnu strukturu ličnosti i stavova.

Pritom od ukupnoga broja studenata najveći udio predstavljaju studenti psihologije, zatim molekularne biologije i medicine, što ne odražava prosječnoga studenta, bilo zbog kriterija upisa i studiranja na takvom fakultetu, bilo zbog neadekvatnoga udjela u ukupnom broju studenata Sveučilišta u Zagrebu. Valjalo bi, primjerice, uključiti najveći broj studenata ekonomije, FER-a i sličnih sastavnica koji imaju veći broj studenata. Tom logikom trebalo bi paziti na omjer fakulteta i broja studenata i voditi se time prilikom sastavljanja uzorka. Nadalje, omjer muškaraca i žena bio je disproporcionalan i u idućim istraživanju trebalo bi ga prilagoditi kako bi odgovarao stvarnom omjeru u studentskoj populaciji. Uz to, sama forma istraživanja na daljinu (*online*) predstavlja ograničenje zbog autoselekcije i zbog toga što onemogućuje standardizirane uvjete ispunjavanja upitnika.

5. Zaključak

Rezultati istraživanja u velikoj su mjeri potvrdili očekivanja o odnosima ksenofobije, mračne trijade i osobnih vrijednosti. Sukladno očekivanjima, potvrđena je povezanost ksenofobije, osobina mračne trijade i osobnih vrijednosti univerzalizma, tradicije i konformizma. S druge strane, između samopoštovanja i ksenofobije nije pronađena povezanost. Dobiveni se rezultat može pripisati kulturalnim razlikama ili razlikama u metodološkim pristupima istraživanju njihovih međuodnosa. Proučavanjem jedinstvenih doprinosa u predviđanju ksenofobije pokazalo se da je vrijednost tradicije najizraženiji prediktor pojave uz vrijednost univerzalizma te makijavelizam od mračne trijade.

6. Literatura

- Andersen, H., i Mayerl, J. (2019). Responding to Socially Desirable and Undesirable Topics: Different Types of Response Behaviour? *Methods, data, analyses : a journal for quantitative methods and survey methodology (mda)*, 13(1), 7-35. <https://doi.org/10.12758/mda.2018.06>
- Baumeister, R. F., Smart, L., i Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103(1), 5–33. <https://doi.org/10.1037/0033-295x.103.1.5>

- Boehnke, K., Hagan, J., i Hefler, G. (1998). On the Development of Xenophobia in Germany: The Adolescent Years. *Journal of Social Issues*, 54(3), 585–602. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1998.tb01237.x>
- Bourguignon, D., Seron, E., Yzerbyt, V., i Herman, G. (2006). Perceived group and personal discrimination: differential effects on personal self-esteem. *European Journal of Social Psychology*, 36(5), 773–789. <https://doi.org/10.1002/ejsp.326>
- Brdovčak, B., Merkaš, M. i Šakić Velić, M. (2018). Uloga nade i samopoštovanja u odnosu ekonomskoga pritiska i zadovoljstva životom adolescenata. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 27(1), 87-108. <https://doi.org/10.5559/di.27.1.05>
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., i Sedikides, C. (2002). Narcissism, Self-Esteem, and the positivity of Self-Views: two portraits of Self-Love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358-368. <https://doi.org/10.1177/0146167202286007>
- Campbell, W. K., Brunell, A. B., i Finkel, E. J. (2006). Narcissism, Interpersonal Self-Regulation, and Romantic Relationships: An Agency Model Approach. In K. D. Vohs & E. J. Finkel (Eds.), *Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes* (pp. 57–83). The Guilford Press.
- Christie, R., i Geis, F. L. (1970). *Studies in machiavellianism*. Academic press.
- Crocker, J., i Schwarz, I. (1985). Prejudice and ingroup favoritism in a minimal intergroup situation: Effects of Self-Esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11(4). <https://doi.org/10.1177/0146167285114004>
- Cummings, C. C., Pacitto, J. P., Lauro, D. L., i Foresti, M. F. (2015). *Why people move: Understanding the drivers and trends of migration to Europe*. Overseas Development Institute. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a803fe440f0b6230269266c/understanding-drivers-migration-Europe.pdf>

- Davidov, E., i Meuleman, B. (2012). Explaining Attitudes towards immigration policies in European countries: The role of human values. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 38(5), 757–775. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2012.667985>
- Davidov, E., Meulemann, B., Schwartz, S. H., i Schmidt, P. (2014). Individual values, cultural embeddedness, and anti-immigration sentiments: Explaining differences in the effect of values on attitudes toward immigration across Europe. *Kölner Zeitschrift Für Soziologie Und Sozialpsychologie*, 66(S1), 263–285. <https://doi.org/10.1007/s11577-014-0274-5>
- Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5–18.
- Donnellan M.B, Trzesniewski K.H, Robins R.W. Self-esteem: Enduring issues and controversies. In: Chamorro-Premuzic T, von Stumm S, Furnham A, editors. *The Wiley-Blackwell Handbook of Individual Differences*. Wiley-Blackwell; 2011. pp. 718–746.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2023, July 27). Statistike izdanih dozvola za boravak i rad za 2023. godinu. Državni Zavod Za Statistiku. Retrieved March 20, 2024, from <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2024/1/statistike%202023%20boravak%20i%20rad.pdf>
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Jackson, L. M., i Armstrong, T. L. (2002). The role of emotions in determining Willigness to engage in intergroup contact. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1202–1214. <https://doi.org/10.1177/01461672022812006>
- Fiske, S. T. (2000). Stereotyping, prejudice, and discrimination at the seam between the centuries: evolution, culture, mind, and brain. *European Journal of Social Psychology*, 30(3), 299–322. [https://doi.org/10.1002/\(sici\)1099-0992\(200005/06\)30:3](https://doi.org/10.1002/(sici)1099-0992(200005/06)30:3)
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., i Glick, P. (2001). Universal dimensions of social cognition: warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11(2). https://tsnshift.s3.amazonaws.com/courses_attachments/PeaceAmbassadorTraining09-Pillar02-Session04-Materials-UniversalDimensionsofWarmthandCompetence.pdf

- Furnham, A., Richards, S. C., i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7, 199216.
- Gomes, M. R. G. (2019). Learned Goths and Roman exports: Titus Andronicus and Presentism in the 2010s. *New Faces Essay Collection*. <https://shs.hal.science/halshs-02145023>
- Gorodzeisky, A., i Semyonov, M. (2019). Unwelcome Immigrants: sources of opposition to different immigrant groups among Europeans. *Frontiers in Sociology*, 4. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2019.00024>
- Gregg, S. G. (2010). Titus andronicus and the nightmares of violence and consumption. *Moveable Type*, 6. <https://doi.org/10.14324/111.1755-4527.053>
- Hare, R. D. (1999). Psychopathy as a risk factor for violence. *Psychiatric Quarterly*, 70, 181-197.
- Hare, R. D. (2004). *Hare Psychopathy Checklist - Revised: PCL-R ; Technical Manual*.
- Hjerm, M. (2005). What the future may bring. *Acta Sociologica*, 48(4), 292–307. <https://doi.org/10.1177/0001699305059943>
- Hodson, G., Hogg, S. M., i MacInnis, C. C. (2009). The role of “dark personalities” (narcissism, Machiavellianism, psychopathy), Big Five personality factors, and ideology in explaining prejudice. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 686–690. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.02.005>
- Jonason, P. K. (2015). How “dark” personality traits and perceptions come together to predict racism in Australia. *Personality and Individual Differences*, 72, 47–51. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.08.030>

- Jonason, P. K., Underhill, D., i Navarrate, C. D. (2020). Understanding prejudice in terms of approach tendencies: The Dark Triad traits, sex differences, and political personality traits. *Personality and Individual Differences, 153*, 109617.
- Jones, D. N., i Paulhus, D. L. (2013). Introducing the Short Dark Triad (SD3). *Assessment, 21*(1), 28–41. <https://doi.org/10.1177/1073191113514105>
- Jones, D. N. (2013). Psychopathy and machiavellianism predict differences in racially motivated attitudes and their affiliations. *Journal of Applied Social Psychology, 43*(S2). <https://doi.org/10.1111/jasp.12035>
- Kocaturk, M., & Bozdağ, F. (2020). Xenophobia among University Students: Its Relationship with Five Factor Model and Dark Triad Personality Traits. *International Journal of Educational Methodology, 6*(3), 545–554. <https://doi.org/10.12973/ijem.6.3.545>
- Leong, C. (2008). A multilevel research framework for the analyses of attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations, 32*(2), 115–129. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2007.10.002>
- Lilienfeld, S. O., i Andrews, B. P. (1996). Development and preliminary validation of a Self-Report measure of Psychopathic personality traits in noncriminal population. *Journal of Personality Assessment, 66*(3), 488–524. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6603_3
- Mann, M., Hosman, C. M., Schaalma, H. P., i De Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research, 19*(4), 357–372.
- Međedović, J., i Bulut, T. (2017). Expanding the nomological network of Dark Tetrad: The case of cynicism, aggressive humor and attitudes towards immigrants. *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, 36*(3), 7-19.
- Merriam-Webster. (2022). *The Merriam-Webster Dictionary*. Merriam-Webster.
- Miller, J. D., Back, M. D., Lynam, D. R., i Wright, A. G. C. (2021). Narcissism Today: What We Know and What We Need to Learn. *Current Directions in Psychological Science, 30*(6), 519–525. <https://doi.org/10.1177/09637214211044109>

- Mirjanić, L. i Milas, G. (2011). Uloga samopoštovanja u održavanju subjektivne dobrobiti u primjeni strategija suočavanja sa stresom. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20 (3 (113)), 711-727.
- Mugny, G., Sanchez- Mazas, M., Roux, P., i Pérez, J. A. (1991). Independence and interdependence of group judgments: Xenophobia and minority influence. *European Journal of Social Psychology*, 21(3), 213–223. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420210304>
- Münz, R. (2007). Migration, labor markets, and integration of migrants: An overview for Europe. *HWWI Policy Papers*. <https://ideas.repec.org/p/zbw/hwwipp/36.html>
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H., i Meijer, E. (2017). The Malevolent Side of Human Nature: A Meta-Analysis and Critical Review of the Literature on the Dark Triad (Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183-204. <https://doi.org/10.1177/1745691616666070>
- Navarrete, C. D., McDonald, M. M., Molina, L. E., i Sidanius, J. (2010). Prejudice at the nexus of race and gender: An outgroup male target hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(6), 933–945. <https://doi.org/10.1037/a0017931>
- Olonisakin, T. T., i Adebayo, O. (2021). Xenophobia: scale development and validation. *Journal of Contemporary African Studies*. <https://doi.org/10.1080/02589001.2020.1853686>
- Orth, U., Robins, R. W., i Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 1271-1288. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025558>
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 381-387. <http://dx.doi.org/10.1177/0963721414547414>
- Paulhus, D. L., i John, O. P. (1998). Egoistic and moralistic biases in self-perception: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of Personality*, 66, 1025–1060.

- Paulhus, D. L., i Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/s0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/s0092-6566(02)00505-6)
- Quinn, E. Q. (2016). The Refugee and Migrant Crisis: Europe’s Challenge. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 15(419), 275–285. <https://www.jstor.org/stable/24871398?seq=1>
- Pereira, C., Vala, J., i Costa- Lopes, R. (2010). From prejudice to discrimination: The legitimizing role of perceived threat in discrimination against immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 40(7), 1231–1250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.718>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*.
- Sanchez-Mazas, M., i Licata, L. (2015). Xenophobia: Social Psychological aspects. In *Elsevier eBooks* (pp. 802–807). <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.24031-2>
- Scheffer, P. S. (2011). *Immigrant Nations*. Polity Press.
- Schwartz, S. H., i Bilsky, W. (1987). Toward a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology* (pp. 1–65). [https://doi.org/10.1016/s0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/s0065-2601(08)60281-6)
- Schwartz, S. H. (2009). Basic human values. *sociologie*, 42, 249-288.

- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lönnqvist, J., Demirutku, K., Dirilen-Gumus, O., i Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103(4), 663– 688. <https://doi.org/10.1037/a0029393>
- Sheriff, M. (1967). *Group conflict and co-operation: their social psychology*. Routledge & K. Paul.
- Shakespeare, W. S. (2018). Tit Andronik (V. G. Gerić, Trans.; 1st ed., Vol. 1).
- Verkuyten, M. (1996). Personal Self-Esteem and Prejudice among Ethnic Majority and Minority Youth. *Journal of Research in Personality*, 30(2), 248–263. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1996.0016>
- Wertag, A., Vrselja, I., Tomić, T. (2011). Provjera konstruktne valjanosti Paulhusovog i Williamsovog (2002) upitnika Mračne trijade D3-27. U: V. Kolesarić (ur.). Program i sažeci priopćenja (str. 180). Poster prezentiran na 19. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, Osijek, 12-15.10.2011. Dostupno na: <http://bib.irb.hr/datoteka/537948.Poster-Osijek.pdf>
- Yakushko, O. Y. (2009). Xenophobia: Understanding the roots and consequences of negative attitudes toward immigrants. *The Counseling Psychologist*, 37(1). <https://doi.org/10.1177/0011000008316034>
- Žemojtel-Piotrowska, M., Sawicki, A., i Jonason, P. K. (2020). Dark personality traits, political values, and prejudice: Testing a dual process model of prejudice towards refugees. *Personality and Individual Differences*, 166, 110168. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110168>

